YOSHLAR NUTQIDA TIL O'ZGARISHLARINING LINGVISTIK TADQIQI

Nurmaxmatova Feruza
Termiz davlat pedagogika instituti
O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-kurs magistri

Annotatsiya: Ushbu tezisda yoshlar nutqida kuzatilayotgan til o'zgarishlarining lingvistik xususiyatlari tahlil qilinadi. Globallashuv, internet muloqoti, ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy madaniyat va axborot texnologiyalari ta'sirida yoshlar nutqida yangi so'zlar, qisqartmalar, o'zlashma birliklar, aralash til unsurlari va uslubiy o'zgarishlar faol qo'llanmoqda. Tezisda yoshlar nutqidagi leksik, semantik, fonetik, grammatik va pragmatik o'zgarishlar lingvistik nuqtayi nazardan yoritiladi.

Kalit so'zlar: yoshlar nutqi, til o'zgarishi, lingvistika, sotsiolingvistika, internet tili, neologizm, jargon, nutq madaniyati.

Аннотация: В данном тезисе анализируются лингвистические особенности языковых изменений, наблюдаемых в речи молодежи. Под влиянием глобализации, интернет-коммуникации, социальных сетей, массовой культуры и информационных технологий в речи молодежи активно используются новые слова, сокращения, заимствования, элементы смешанной речи и стилистические изменения. В работе рассматриваются лексические, семантические, фонетические, грамматические и прагматические изменения в молодежной речи.

Ключевые слова: молодежная речь, языковые изменения, лингвистика, социолингвистика, язык интернета, неологизм, жаргон, культура речи.

Annotation. This thesis analyzes the linguistic features of language changes observed in youth speech. Under the influence of globalization, internet communication, social networks, mass culture and information technologies, new words, abbreviations, borrowings, mixed-language elements and stylistic changes are actively used in youth speech. The thesis examines lexical, semantic, phonetic, grammatical and pragmatic changes in youth speech from a linguistic perspective.

Keywords: youth speech, language change, linguistics, sociolinguistics, internet language, neologism, jargon, speech culture.

Kirish. Til jamiyat hayoti bilan uzviy bog'liq bo'lgan dinamik hodisadir. Jamiyatda yuz berayotgan ijtimoiy, madaniy, texnologik va kommunikativ o'zgarishlar, avvalo, tilning lug'at tarkibi va nutqiy qo'llanishida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, yoshlar nutqi til o'zgarishlarini eng tez qabul qiluvchi, ularni faol tarqatuvchi va yangi kommunikativ shakllarni yaratishga moyil bo'lgan nutqiy qatlam hisoblanadi [1:42].

Bugungi kunda yoshlar nutqida internet tili, ijtimoiy tarmoq muloqoti, xorijiy tillardan kirib kelgan so'zlar, qisqartmalar, emotsional ifodalar, jargonlar va aralash nutq shakllari keng uchramoqda. Bu holat yoshlar nutqini faqat oddiy so'zlashuv jarayoni sifatida emas, balki lingvistik, sotsiolingvistik va pragmatik jihatdan tadqiq etishni zarur qiladi [2:68].

Yoshlar nutqidagi o'zgarishlar, bir tomondan, tilning tabiiy rivojlanish jarayoni bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchi tomondan, adabiy til me'yorlari, nutq madaniyati va milliy til sofligi masalalarini ham kun tartibiga olib chiqadi. Shu

sababli yoshlar nutqida yuz berayotgan til o'zgarishlarini ilmiy asosda o'rganish hozirgi o'zbek tilshunosligining dolzarb yo'nalishlaridan biridir.

Asosiy qism. Yoshlar nutqidagi til o'zgarishlari turli lingvistik sathlarda namoyon bo'ladi. Ularni leksik, semantik, fonetik, grammatik, uslubiy va pragmatik jihatdan tahlil qilish mumkin.

Birinchidan, leksik o'zgarishlar yoshlar nutqida eng faol ko'zga tashlanadigan hodisalardan biridir. Yoshlar nutqida layk, repost, storis, trend, kontent, bloger, akkaunt, chat, onlayn, oflayn, vebinar, target, platforma kabi o'zlashma so'zlar keng qo'llanmoqda. Bu birliklar dastlab internet va axborot texnologiyalari sohasiga oid terminlar sifatida kirib kelgan bo'lsa-da, bugungi kunda kundalik muloqotning faol unsurlariga aylangan [3:91].

Ikkinchidan, yoshlar nutqida qisqartmalar va ixcham ifodalar ko'p uchraydi. Internet muloqotida vaqtni tejash, fikrni tez yetkazish va emotsional munosabatni qisqa shaklda bildirish ehtiyoji natijasida turli qisqartma birliklar shakllanmoqda. Masalan, yozishmalarda ok, priv, salomchik, rahmattt, zo'rku, gap yo'q, norm, respect kabi birliklar faol ishlatiladi. Bunday shakllar og'zaki nutqdagi tezkorlik va norasmiylik xususiyatini yozma elektron muloqotga olib kiradi [4:57].

Uchinchidan, semantik o'zgarishlar mavjud so'zlarning yangi ma'no kasb etishi orqali yuzaga keladi. Masalan, sahifa so'zi an'anaviy ma'noda kitob yoki daftar varag'ini bildirgan bo'lsa, bugungi kunda ijtimoiy tarmoqdagi shaxsiy profil ma'nosida ham qo'llanadi. Do'st so'zi ijtimoiy tarmoqlarda shaxsiy yaqinlikni emas, balki virtual aloqadagi foydalanuvchini ham anglatishi mumkin. Tarmoq so'zi esa internet va ijtimoiy aloqa tizimlari bilan bog'liq yangi semantik ma'noga ega bo'lgan [2:85].

To‘rtinchidan, yoshlar nutqida jargon va sleng birliklar faol ishlatiladi. Jargonlar ma’lum ijtimoiy guruhga mansublikni, yoshlar o‘rtasidagi yaqinlikni, norasmiylikni va emotsional munosabatni ifodalaydi. Masalan, kruto, klass, bomba, kayf, tema, prikol, top, trendda, zo‘r, daxshat kabi so‘zlar yoshlar muloqotida baholash, ma’qullash, hayratlanish yoki hazil ohangini ifodalash uchun qo‘llanadi. Bunday birliklarning ayrimlari adabiy til me’yorlariga to‘liq mos kelmasa-da, ular yoshlar nutqining ekspressivligini oshiradi [5:73].

Beshinchidan, fonetik va grafik o‘zgarishlar ham yoshlar nutqida alohida o‘rin tutadi. Internet yozishmalarida so‘zlarning tovushga yaqin yozilishi, harflarning takrorlanishi, tinish belgilarining ko‘paytirilishi, emoji va belgilar bilan fikr ifodalash holatlari kuzatiladi. Masalan, salooom, rahmattt, zo‘rrrr, haaa, yo‘qkuuu kabi yozuvlar nutqdagi emotsiyani kuchaytiradi. Bu holat yozma nutqqa og‘zaki nutq elementlarining kirib kelayotganini ko‘rsatadi.

Oltinchidan, yoshlar nutqida kod almashinuvi, ya’ni ikki yoki undan ortiq til birliklarining aralash qo‘llanishi kuzatiladi. O‘zbekcha nutqda ruscha va inglizcha so‘zlarning aralash ishlatilishi bunga misol bo‘la oladi: bugun meeting bor, dars online bo‘ladi, post joyladim, deadline yaqin, projectni topshirdim kabi jumlalar yoshlar muloqotida uchraydi. Kod almashinuvi ba’zan zamonaviylik, guruhga mansublik yoki kasbiy-texnologik muhit bilan bog‘liq bo‘ladi [6:104].

Yettinchidan, yoshlar nutqida pragmatik o‘zgarishlar ham muhim ahamiyatga ega. Pragmatik jihatdan yoshlar nutqida qisqalik, tezkorlik, emotsionallik, norasmiylik, hazil, kinoya va baholovchi munosabat ustun turadi. Yoshlar suhbatida so‘zlar ko‘pincha faqat axborot yetkazish uchun emas, balki munosabat bildirish, guruhga xoslikni ko‘rsatish, suhbatdoshga yaqinlik yaratish yoki kommunikativ ta’sir ko‘rsatish uchun qo‘llanadi [4:82].

Yoshlar nutqidagi til o‘zgarishlari ijobiy va salbiy jihatlarga ega. Ijobiy tomoni shundaki, bunday o‘zgarishlar tilning zamonaviy ehtiyojlarga moslashishini, yangi tushunchalarni ifodalash imkoniyatining kengayishini va nutqning kommunikativ faolligini ta’minlaydi. Salbiy tomoni esa ayrim hollarda adabiy til me’yorlariga rioya qilmaslik, xorijiy so‘zlarni ortiqcha ishlatish, imlo va uslubiy xatolarning ko‘payishi, nutq madaniyatining pasayishi bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin.

Shu nuqtayi nazardan, yoshlar nutqidagi til o‘zgarishlarini taqiqlash yoki inkor etish emas, balki ularni ilmiy asosda o‘rganish, me’yoriy va nome’yoriy shakllarini farqlash, adabiy til imkoniyatlaridan samarali foydalanishga yo‘naltirish zarur. Chunki yoshlar nutqi til taraqqiyotining faol maydoni bo‘lib, u orqali kelajakdagi leksik, semantik va uslubiy o‘zgarishlarning yo‘nalishlarini kuzatish mumkin.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, yoshlar nutqida yuz berayotgan til o‘zgarishlari hozirgi o‘zbek tilining rivojlanish jarayonlarini aks ettiruvchi muhim lingvistik hodisadir. Ushbu o‘zgarishlar globallashuv, internet muloqoti, ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy madaniyat va ko‘p tillilik ta’sirida shakllanmoqda.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, yoshlar nutqidagi o‘zgarishlar leksik, semantik, fonetik, grafik, grammatik va pragmatik sathlarda namoyon bo‘ladi. Yangi so‘zlar, o‘zlashmalar, qisqartmalar, jargonlar, kod almashinuvi va emotsional yozuv shakllari yoshlar nutqining asosiy belgilaridan hisoblanadi.

Yoshlar nutqini lingvistik jihatdan tadqiq etish o‘zbek tilining zamonaviy taraqqiyotini tushunish, nutq madaniyatini rivojlantirish, adabiy til me’yorlarini mustahkamlash va yangi kommunikativ jarayonlarni ilmiy baholashda muhim

ahamiyatga ega. Shu bois yoshlar nutqidagi til o'zgarishlarini o'rganish zamonaviy tilshunoslikning dolzarb vazifalaridan biridir [6:119].

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug'ati. — Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2002.
2. Sayfullayeva R., Mengliyev B., Boqiyeva G., Qurbonova M. Hozirgi o'zbek adabiy tili. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2009.
3. Yo'ldoshev B. O'zbek tili leksikologiyasi. — Toshkent: Fan, 2007.
4. Mengliyev B. Hozirgi o'zbek tili. — Toshkent: Tafakkur bo'stoni, 2018.
5. Begmatov E. Hozirgi o'zbek adabiy tilining leksik qatlamlari. — Toshkent: Fan, 1985.
6. Tursunov U., Muxtorov J., Rahmatullayev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. — Toshkent: O'zbekiston, 1992.
7. Najibullo, S., & Manzura, B. (2024). IMPORTANCE OF DIALECTS IN PLACE NAMES [J]. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, *11*(02).
8. 8. Saidmuradova, S., & Madina, T. L. (2024). Alisher Navoiy she'riyati poetikasi. Pedagogs, 57(1), 147-152.